

Ondersteuningsarrangement begaafde leerlingen met complexe problematiek: de STAR-groep (samen-talent-autonomie-relatie)

Doel: leerlingen observeren en begeleiden zodat ze weer tot leren kunnen, willen en durven komen in het (regulier) onderwijs. Onderzocht wordt welke factoren maken dat deze leerling in het reguliere onderwijs vastloopt en wat deze leerling nodig heeft. Passende begeleiding wordt geboden aan leerling, school en ouders. Wanneer de leerling zo ver is, zal gefaseerde terugplaatsing op het onderwijs plaatsvinden, totdat de leerling weer helemaal aan het onderwijs kan deelnemen.

Doelgroep: leerlingen bij wie een hoog ontwikkelingspotentieel samengaat met (een groot risico voor) een stagnatie in de ontwikkeling mogelijk veroorzaakt door kenmerken van leer- en of ontwikkelingsproblemen, door een of meerdere leer en/ of ontwikkelstoornissen (co-morbiditeit) en/of door een problematiek mogelijk gerelateerd aan begaafdheid (bijv. depressiviteit, chronisch onderpresteren, extreem perfectionisme).

Kader voor het arrangement:

Van indicatie naar arrangeren:

- De indicatie is handelingsgericht: wat heeft de leerling nodig om tot ontwikkeling te komen en onderwijs te kunnen volgen?
- Het ondersteuningsarrangement is maatwerk en toegespitst op de ontwikkelbehoefte van de leerling, de handelingsbekwaamheid van de leerkracht en van de ouders, en op de samenwerking leerling-ouders-school.
- Begeleiding is gericht op het hele eco-systeem
- Het arrangement is tijdelijk.

Beelden van de doelgroep van het ondersteuningsarrangement

- Leerling met negatief zelfbeeld en negatieve levenshouding. Hij wil geen hulp, terwijl hij hoog in boosheid, verdriet en emotie zit. Hij volhardt in wantrouwen van de wereld, hij interpreteert vragen negatief. Ouders en leerkrachten zijn handelingsverlegen, en neigen het op te geven.
- Leerling verhuist van Bao naar Bao in Apeldoorn; is reeds versneld in groep 3 en 4. De onderwijsaanpassingen (peergroep, weektaak, passende begeleiding) geven onvoldoende soelaas. Hij heeft psychosomatische klachten; hij heeft geen aansluiting bij de kinderen in de groep. Uiteindelijk gaat hij naar voltijds Hb buiten Apeldoorn. Gemeente Apeldoorn betaalt vervoer, ouders de extra kosten voor voltijds Hb.
- Leerling met IQ op zeer begaafd niveau, wel met een VIQ en PIQ kloof. Wellicht ook dyslexie. Hij is snel afleidbaar, intensief qua emotie, eigengereid. Hij komt in de klas niet tot werken, wel in de 1 op 1. De thuissituatie maakt het voor hem extra moeilijk; dit neemt hij mee naar school. Er is nu anderhalf jaar extra ondersteuning door het SWV. Het leidt nog niet tot voldoende ontwikkeling in welbevinden, werkhouding en schoolse prestaties.

- Leerling heeft meestal hoge schoolse prestaties; is faalangstig en onzeker. Doet de dingen pas als ze zeker weet dat het gaat lukken. Heeft ook tijdens de afname van de IQ test heel veel aansporing nodig. Een TIQ is niet te bepalen. VIQ op zeer begaafd niveau, PIQ en VS op gemiddeld niveau. Ze versnelt van gr. 4 naar gr. 5 en neemt deel aan een peergroep. Ze heeft een extreme fixed mindset. Het leidt tot ongewenst gedrag (onder tafel zitten, weglopen, boosheid). Ze komt onvoldoende tot leren.
- Leerling laat veel kenmerken zien van (hoog)begaafdheid hetgeen door een IQ test wordt ondersteund. Hij doet pas dingen als hij ze al beheerst. Hij is snel gefrustreerd en boos. Hij laat onvoldoende ontwikkeling in de executieve functie zien. Hij neemt deel aan een bovenschoolse peergroep. Het lukt onvoldoende om een groeimindset te ontwikkelen en zo blijft hij een zeer negatief zelfbeeld houden.

Essentie:

*‘ik kan het wel of misschien ook niet, ik weet in ieder geval echt niet hoe,
school en ouders weten ook niet hoe,
het is verwarrend, ik loop een risico,
of ben al boos, gefrustreerd, wanhopig en/ of teruggetrokken’*

Het gaat om een leerling

- van wie de ontwikkeling stagneert/ dreigt te stagneren en die in de reguliere groep niet/ nauwelijks (meer) tot werken komt
- die afhankelijk is van professionals om tot werken te komen dan wel om zich sociaal en emotioneel te willen en kunnen ontwikkelen. Door de leerkracht wordt aangegeven: ‘je moet er naast zitten, en dan nog...’
- die zijn leervermogen mondeling wel zichtbaar maakt dan wel andere signalen van kenmerken van begaafdheid afgeeft (mogelijk in andere contexten dan school), in beeld gebracht m.b.v. een signaleringsinstrument. Op voorhand is een IQ meting niet nodig (indien wel al gemeten, dan is IQ > 120, of een verbaal/performaal kloof met één van beide > 120 voldoende indicatie).
- bij wie een hoog ontwikkelingspotentieel samengaat met een stagnatie/ dreiging van een stagnatie in de ontwikkeling mogelijk veroorzaakt door kenmerken van leer- en of ontwikkelingsproblemen, door een of meerdere leer en/ of ontwikkelstoornissen (comorbiditeit) en/of door een problematiek mogelijk gerelateerd aan begaafdheid (bijv. depressiviteit, langdurig onderpresteren, langdurig belemmerend perfectionisme).
- bij wie nog niet duidelijk is wat wel werkt, en van wie een nadere duiding van ontwikkelingsbehoeften, belemmerende en bevorderende factoren nodig is om tot passende begeleiding en aanbod te komen.
- t.a.v. wie zowel ouders als school langdurige/ grote handelingsverlegenheid ervaren.

Actoren binnen het ondersteuningsarrangement

De eigen school

Wat heeft de school van herkomst al gedaan?

- De school heeft op handelingsgerichte wijze de leerling in beeld gebracht, heeft meerdere cycli doorlopen maar blijft handelingsverlegen.
- In dit proces is het grote ontwikkelingspotentieel van de leerling in beeld gekomen en heeft men interventies vanuit dit perspectief ingezet.
- School werkt in dit proces op één of andere manier al samen met professionals die deskundig zijn op gebied van (hoog)begaafdheid en/of gedrags- en leerproblemen, bijv. een specialist/ coördinator begaafdheid, gedragswetenschapper van het SWV of een onderwijsbegeleider van het SWV.

Wat blijft de school doen?

- De school blijft eindverantwoordelijk voor de leerling, en heeft dus ook zorgplicht op moment dat een andere school gezocht moet worden omdat een nieuwe plaatsing nodig blijkt.
- School blijft aanspreekpunt voor het verzorgen van onderwijs, vanuit het principe ‘als het niet gaat zoals het moet, dan moet het maar zoals het wel gaat’.
- De leerkracht van de eigen school werkt nauw samen met de begeleider(s) van de leerling in het ondersteuningsarrangement. De leerkracht heeft een inspanningsverplichting: wil hierin leren en investeert in het leerproces.
- De school werkt systemisch vanuit de driehoek leerling-ouders-school.
- De school werkt samen met zorg, indien nodig.

De ouders

- Willen samenlopen met de school en de begeleider(s)/ deskundigen van het ondersteuningsarrangement om een weg te vinden voor hun kind.
- Staan open voor ondersteuning zoals dit in het arrangement wordt vormgegeven bijv. ouder-gespreksgroep.

Zorg:

- Mogelijk is zorg al betrokken, maar hebben de interventies onvoldoende effect gehad of is de casus dermate complex dat binnen de reguliere setting onvoldoende de vertaalslag van het onderzoek c.q. van de zorg naar de praktijk is kunnen maken. Indien nodig, geeft de zorg binnen dit arrangement meer duiding en waar nodig, concrete richtlijnen voor handelen van de leerkracht in de eigen groep en van de begeleider(s) van het arrangement.

Contouren van het ondersteuningsarrangement:

- dit ondersteuningsarrangement past binnen het ondersteuningscontinuüm van het SWV Apeldoorn; het wordt gezien als een verdiepingsarrangement binnen de extra ondersteuning, en is een ‘logisch’ gevolg op eerder genomen stappen binnen de basisondersteuning, mogelijk in combinatie met inzet van lichte ondersteuningsmiddelen dan wel extra ondersteuning.
- voorziet in ontwikkel-, observatie-, onderzoeks- en begeleidingsplek
- is tijdelijk en waar mogelijk, flexibel.
- heeft als doel terugplaatsing in de eigen school van de leerling dan wel plaatsing op een reguliere school die beter past. De leerling blijft zoveel mogelijk uren deel uit maken van het (reguliere) onderwijs (op de eigen school).

- vindt plaats gedurende 12 weken (verlenging mogelijk), ervan uitgaande dat na een periode van observatie en werken met de leerling een verandering in gedrag en leren meer dan 30 ‘werkdagen’ nodig heeft. De kinderen nemen, waar mogelijk, twee dagen per week deel aan het groepsarrangement.
- begeleiding en observaties van de groepsleerkracht op de eigen school door de begeleider van het ondersteuningsarrangement, zolang als de leerling wel onderwijs volgt en een plaatsing naar een andere school (nog) niet aan de orde is. De begeleider is meerdere keren in de groep van de leerling aanwezig. Dit bevordert de transfer van het arrangement naar de eigen groep.
- er vindt consultatie, diagnostiek, observatie en ondersteuning door een gedragsdeskundige (psycholoog, orthopedagoog) plaats. Psychodiagnostisch onderzoek kan deel uitmaken van het arrangement even als mogelijk behandeling door zorg in de school.
- gelokaliseerd op 1 van de scholen van het SWV Apeldoorn.
- een gespecialiseerde leerkracht (hoogbegaafdheid én leer- en gedragsproblemen) begeleidt de leerling: zij/ hij werkt doelgericht, talentgericht en vanuit de positieve psychologie samen met de leerling, werkt vanuit kwaliteiten en interesses van kinderen; stelt in overleg met deskundigen, ouders en leerling handelingsplan op.
- de leerling wordt actief betrokken en zoveel mogelijk eigenaar van het leerproces.
- een aanpak van de problematiek/ stoornis wordt altijd ingebed in een uitdagende leeromgeving en met behulp van uitdagende leerstof. Onderzocht wordt of er compensatiemogelijkheden zijn voor de belemmerende factoren, vooral die compensatie die ook in een reguliere groep is in te zetten, bijv. ICT hulpmiddelen bij dyslexie.
- men werkt vanuit ecologisch/ systemisch perspectief.
- er is steeds verbinding met de eigen groep waar succeservaringen van de leerling vanuit de observatiegroep teruggekoppeld worden.
- gekeken wordt hoe een transfer naar de eigen school mogelijk is: welke aanpassingen in de leerstof, de omgeving, de leerkracht, de leerling en de ouders is nodig?
- ook na de 12 weken blijft de begeleider en/ of gedragsdeskundige, voor zover nodig, betrokken bij de leerling en in contact met de leerkracht.
- gestructureerd contact tussen de begeleider van het arrangement en de gedragsdeskundige enerzijds en eigen groepsleerkracht en intern begeleider van de eigen/ nieuwe school anderzijds. Samenwerking is gericht op deskundigheidsbevordering van de groepsleerkracht en van de school.
- ouders doen actief mee aan het proces van onderzoek en begeleiding van hun kind, thuis en op school. Zij zijn bereid om ook te kijken naar hun eigen gezinssituatie en handelen. Zij nemen deel aan ondersteuning die voor ouders vanuit het arrangement wordt aangeboden (groepsgewijs dan wel individueel).
- omdat het een observatie- en ontwikkelgroep betreft is de begeleiding intensief, en daarom kan er slechts een klein aantal kinderen tegelijkertijd zijn (max 6-8 lln).
- er wordt aangesloten bij de werkwijze van de reeds lopende pilot van talentgericht werken van het SWV (de Impulsklas).
- deelnemende scholen/ leerkrachten leren van elkaar (intervisie en uitwisseling).
- het arrangement wordt onderzocht naar wat wel en niet werkt, wat de meerwaarde is voor de kinderen.

Theoretische achtergrond: Betts en Neihart hebben een zestal profielen van begaafde kinderen gemaakt (zie <https://talentstimuleren.nl/thema/stimulerend-signaleren/profielen-van-leerlingen>). De doelgroep van dit ondersteuningsarrangement betreft het profiel van de risicoleerling (drop-out), de onderduikende leerling en dubbel bijzondere leerling met (kenmerken van) leer- en gedragsproblemen.

In onderstaande tabellen staan kenmerken en behoeften van het type leerling, hoe zij ervaren worden door hun omgeving, hoe nadere duiding van hun sterke en zwakke kanten mogelijk is, en wat de begeleiding thuis en op school zou kunnen zijn. Ook al zijn de profielen vanuit het perspectief van middelbare scholieren beschreven, zijn er voldoende aanknopingspunten voor leerlingen uit het PO.

	Gevoelens en houding	Gedragskenmerken	Behoefte (aan)	Visie volwassenen/peers	Herkenning	Begeleiding thuis	Begeleiding op school
De risicolopende leerling (drop out I)	Rancuneus en boos Depressieve gevoelens Roekeloos en manipulatief Gebrekkig/ zwak zelfbeeld Defensief Onrealistische verwachtingen Voelt zich niet geaccepteerd Verzet zich tegen autoriteit Niet gemotiveerd voor beloningen die door de leraar bedacht zijn Een subgroep is antisociaal	Creëert crisissen en verstoort situaties Zoekt spanning (' <i>thrill seeking</i> ') Wil werken voor de relatie Neemt onregelmatig deel aan onderwijs, sport etc. Volgt buitenschoolse activiteiten die zijn interesse hebben Lage schoolprestaties (gemiddeld of onder gemiddeld) Kan zichzelf isoleren Vaak creatief Bekritiseert zichzelf en anderen Levert inconsistent werk	Veiligheid en structuur Een andere omgeving als alternatief Een individueel programma Confrontatie en verantwoordingsplicht Alternatieven Professionele counseling Richting en korte termijndoelen	Volwassenen kunnen boos op hen zijn Peers zijn veroordelend Gezien als 'iemand in de problemen' of onverantwoordelijk Gezien als opstandig Anderen hebben soms angst voor hen Anderen kunnen ongerust zijn om hen Volwassenen voelen zich machteloos over hoe hen te helpen	Individueel afgenomen intelligentietests Hoge prestaties op subtesten Inconsistenties in prestaties Non-verbale intelligentietests Gesprekken Audities Nominatie door ouders en/of leraren	Zoek begeleiding voor het gezin Vermijd machtsstrijd Toon betrokkenheid voor buitenschoolse activiteiten Stel vast of er sprake is van gevaarlijk gedrag Blijf in gesprek en beschikbaar Spreek aan op verantwoordelijkheid Beperk straf tot het minimum Stel vertrouwen in hun vermogen obstakels te overwinnen en deel dit met hen Blijf investeren in de relatie	Houd de verwachtingen op peil, en stel niet naar beneden bij Laat diagnostisch onderzoek doen Bied niet-traditionele studievaardigheden Bied verdiepingsmogelijkheden aan Mentoraat en coaching Volwassenenonderwijs (VAVO) Coaching m.b.t. de schoolloopbaan Huisbezoeken Bevorder veerkracht Bespreek alternatieve mogelijkheden Blijf pleidooi voeren ten gunste van de leerling en blijf zoeken naar alternatieven
De dubbel bijzondere leerling	Aangeleerde hulpeloosheid Intense frustratie en woede Stemmingswisselingen Gevoelig voor ontmoediging Moet werken om mee te kunnen Gebrekkig/ zwak academisch zelfbeeld Ziet zichzelf niet als succesvol Weet niet waar hij bij hoort	Maakt gemakkelijk contact Laat inconsistent werk zien Lijkt een gemiddelde leerling of beneden gemiddeld Lijkt op jongere leerlingen in sommige aspecten van sociaal en emotioneel functioneren Kan storend zijn Kan niet taakgericht zijn Goed probleemoplossend vermogen Gedragsproblemen Denkt in concepten/ideeën Houdt van nieuwigheden Houdt van complexiteit Is ongeorganiseerd Heeft een (relatief) trage informatieverwerking Kan moeite hebben met omgang met begaafde peers	Accent op sterke kanten Strategieën eren om met bepaalde situaties/ belemmeringen om te gaan Ontwikkeling van vaardigheden Voortdurende monitoring op bijkomende stoornissen, of (kenmerken van) leer- en/of gedragsproblemen Leren volharden en doorzetten Omgeving waarin sterke kanten ontwikkeld kunnen worden Leren voor zichzelf op te komen	Heeft (te) veel aanpassingen nodig Wordt vreemd gevonden Hun capaciteiten worden onderschat Beschouwd als hulpeloos Worden niet als begaafd of getalenteerd beschouwd Worden ervaren als leerlingen die veel structuur nodig hebben Alleen hun onvermogen wordt gezien	Metingen van huidige functioneren in de klas Prestatietests Methodegebonden toetsen (assessments) Bekijk prestaties over een langere periode Zoek naar patroon van afnemende prestaties in combinatie met aanwijzingen voor superieure capaciteiten Baseer je niet (slechts) op analyse van de sterk uiteenlopende resultaten op subtesten van een intelligentietest, maar kijk breder	Focus op sterke kanten Help tegelijkertijd zwakke kanten/onvermogen te compenseren Ontwikkel de wil om te slagen (H)erken en bekrachtig begaafdheid en capaciteiten Bied uitdaging op gebieden waar hij sterk in is Zorg voor mogelijkheden om risico te nemen en buiten de gebaande paden te gaan Ga uit van de mogelijkheid van WO of HBO Bemiddel op school Zorg voor gezinsbetrokkenheid Voed op wat betreft zelfcontrole Leer hoe je realistische doelen stelt en bereikt	Geef prioriteit aan uitdagen daar waar de sterke kanten liggen Versnelling op de sterke gebieden Tref voorzieningen ter compensatie voor leerproblemen Onderzoek de vraag "wat is nodig voor dit kind om hier succesvol te kunnen zijn?" Geef directe instructie in strategieën voor zelfregulatie Laat tijd doorbrengen met begaafde peers Leer voor zichzelf op te komen Leer (smart) doelen te stellen

	Gevoelens en houding	Gedragskenmerken	Behoeft (aan)	Visie volwassenen/peers	Herkenning	Begeleiding thuis	Begeleiding op school
De onderdrukkende leerling	<p>Zoekt sociale acceptatie, wil 'ergens' bij horen</p> <p>Voelt zich onzeker</p> <p>Voelt zich onder druk staan</p> <p>Bekritiseert zichzelf en anderen</p> <p>Voelt zich schuldig en/of onveilig</p> <p>Onzeker of hij recht op zijn emoties heeft</p> <p>Vermindert gevoel van zichzelf (eigen identiteit)</p> <p>Heeft ambivalente, tegenstrijdige gevoelens over prestaties</p> <p>Betrekt maatschappelijke problemen en conflicten op zichzelf en internaliseert ze</p> <p>Kan gedrag gericht op prestatie zien als verraad aan eigen sociale groep</p>	<p>Onderwaardeert de eigen begaafdheid, dingt er op af of ontkent deze</p> <p>Valt uit bij deelname aan verrijksprogramma's</p> <p>Wijst uitdagingen af</p> <p>Verandert regelmatig van peergroep</p> <p>Heeft wisselende vriendschappen, blijft hierin zoekend</p> <p>Heeft (vrijwel) geen band met de leraar of de klas</p> <p>Is onzeker over welke richting hij zelf op wil</p>	<p>Ruimte om keuzes te maken</p> <p>Leren conflicten expliciet te maken</p> <p>Leren af te stemmen</p> <p>Leren van regels te veranderen</p> <p>Netwerk van begaafde peers</p> <p>Ondersteuning en aanmoediging bij ontwikkeling van talenten</p> <p>Rolmodellen die groeps culturen overbruggen</p> <p>Zelfbegrip en zelfacceptatie ontwikkelen</p> <p>Geheard worden door anderen</p>	<p>Gezien als leiders of worden niet (h)erkend</p> <p>Gezien als gemiddeld en succesvol</p> <p>Ervaren als meegaand</p> <p>Gezien als rustig/ verlegen</p> <p>Gezien als risicovermijdend</p> <p>Gezien als iemand die stand kan houden en sterk is</p>	<p>Gesprekken met de leerling</p> <p>Nominatie door ouders en/of leraren</p> <p>Wees voorzichtig met nominatie door begaafde medeleerlingen</p> <p>Getoonde prestaties</p> <p>Creativiteitstests</p> <p>Non-verbale intelligentietests</p>	<p>Normaliseer hun gevoel van 'dissonantie': help ze te leren handelen vanuit <i>eigen</i> behoeften en te vertrouwen op <i>eigen</i> gevoelens en gedachten</p> <p>Help hun tolerantievermogen te vergroten</p> <p>Ondersteun bij studie- en carrièreplanning</p> <p>Zoek (samen) begaafde rolmodellen</p> <p>Wees zelf een rolmodel voor een leven lang leren</p> <p>Geef ruimte om eigen keuzes te maken</p> <p>Creëer ruimte voor het opdoen van verschillende ervaringen en reflecteer hierop met hen door dit bereikbaar te laten zijn</p> <p>Vergelijk niet met broers/zussen</p> <p>Bouw aan waardering en begrip culturele verschillen</p> <p>Laat zien hoe je (groeps)culturen kunt overbruggen</p>	<p>Voer open discussies over klassenverschil, racisme of sexerollen</p> <p>Kader concepten als maatschappelijke verschijnselen</p> <p>Leef voor hoe je (groeps)culturen kunt overbruggen</p> <p>Creëer leeromgevingen waar de leerling zich thuis voelt</p> <p>Bied rolmodellen</p> <p>Help hen bij het opzetten van supportgroepen</p> <p>Geef directe instructie in sociale vaardigheden</p> <p>Geef informatie en bied ondersteuning bij de planning van opleidings- en beroepsmogelijkheden</p> <p>Maak expliciet en ondersteun bij het eigen maken van vaardigheden die normaliter niet onderwezen maar impliciet wel verwacht worden</p> <p>Bespreek wat succes van je vraagt bijvoorbeeld durven leren, motivatie, inspanning, doorzetten</p> <p>Maak de nadelen van succes bespreekbaar en ondersteun hen om hiermee om te leren gaan</p>

Het concept voor dit arrangement is opgesteld door het Interzuilair Netwerk voor begaafdheid Apeldoorn (IZN), maart 2019.

Leden: Yvonne Janssen (SWV), Natasja Berends (SWV), Annet Klaver (PCBO), Marijke Gerritsen (Leerplein), Conny Wortmann (VOG) en Anna-Paulien van Dijk (VOG).

Het arrangement wordt, sinds sept. 2019, concreet uitgewerkt door de werkgroep STAR-groep van het SWV PO Apeldoorn.